

k r o z P R I S T U P A N J E k a P R A V D I

Fond za humanitarno pravo

Teme biltena **kroz PRISTUPANJE ka PRAVDI** odnose se na prepreke i rešenja za uspostavljanje vladavine prava i odgovornosti u vezi sa zločinima počinjenim u nedavnoj prošlosti i težiće afirmisanju potreba pojedinaca i društva koje proističu iz tog iskustva, a u okviru pregovora o članstvu Srbije u EU.

4/2014

Poznavanje i razumevanje nedavne prošlosti: skretanje pažnje i prilike koje (još uvek ni)su propuštene

Erik Gordi, profesor, Škola slovenskih i istočnoevropskih studija Univerzitetskog koledža u Londonu

Režim Slobodana Miloševića je formalno svrgnut u oktobru 2000. godine, dok je demokratska vlast u Hrvatskoj uspostavljena nekoliko meseci ranije, nedugo nakon smrti Franje Tuđmana. U tom trenutku, očekivanja su bila velika – ne samo da će se Srbija uspešno integrisati u međunarodne institucije (proces za koji se verovalo da će biti krunisan članstvom u Evropskoj uniji), već i da će čitavu košmarnu deceniju masovnog nasilja zameniti oživljavanje demokratije i smislene društvene promene. Pravda za zločine iz devedesetih je trebalo da bude važan

deo te jednačine, baš kao i čitav proces učenja i razumevanja nasilja iz prošlosti,

odnosno početak dijaloga koji bi sve su-
sedu u regionu, njihove države i društva,
konačno poveo ka pomirenju.

U trenutku pada režima, ambicije su bile
velike. Jedan predstavnik pokreta *Otpor!*
je artikulirao cilj političke promene kao
„uklanjanje poslednje mogućnosti da
se u Srbiji pojavi neki novi Milošević“.
I novi premijer Zoran Đinđić je čitav
proces razumevanja prošlosti video na
sličan način, kao nešto što uključuje
preispitivanje čitavog društva,
smatrajući da „tim procesom prvo treba
da rekonstruišemo sopstvenu prošlost,
jer nju nije činio samo Milošević, već
i mi sami, a on bez nas ne bi mogao
da postane to što jeste“. U početku se
očekivalo da će pokrenuti sudski procesi
uspostaviti neoboriv činjenični zapis
svih bitnih događaja iz prošlosti, a da
će oni zatim postati katalizator daljeg
društvenog samo-preispitivanja i di-
jaloga. Iz tog procesa je trebalo da nas-
tane jedno novo društvo – društvo koje
bi živelo u miru sa sobom i svim svojim
susedima, spremno da učestvuje u
stvaranju budućnosti čitave Evrope kao
njen punopravan partner.

Nakon četrnaest godina, ne može se
reći da je taj cilj ostvaren, ali ni da
u međuvremenu nije urađeno ništa
značajno. Iako polovičan, učinak Tribu-
nala (Međunarodni krivični sud za bivšu
Jugoslaviju - MKSJ, prim.ur) je ipak
ogroman, i pokazao se instrumentalnim
u razvoju kapaciteta lokalnih sudova za
procesuiranje slučajeva van nadležnosti
MKSJ. Međutim, ni takva ograničena
postignuća u oblasti krivične pravde
nikada nisu dublje prodrli u šire
društveno okruženje. Proizveden je zais-
ta impresivan dokumentarni zapis, ali
na svo znanje, razumevanje i dijalog koji
je trebalo da ga prate, čeka se već dugo.

Zašto je ishod bio baš takav? Naravno,
moguće je biti kritičan u odnosu na
rad Međunarodnog krivičnog suda za
bivšu Jugoslaviju, i mnogi i jesu kritični.
Lično, među onima sam koji smatraju da
su, ukupno posmatrano, postignuća Tri-
bunala ipak značajnija od svih njegovih
nedostataka. Radije bih sugerisao da
su uzroci tog prinudno skraćenog pro-
cesa pre svega u vezi sa ograničenim
angažmanom institucija koje sa
javnošću komuniciraju direktno, i ko-
jima ona najviše veruje. Nisu isključivo
političari (koji uglavnom ne uživaju
visoko poverenje) ti koji treba da oprav-
davaju i objašnjavaju svoje postupke,
ciljeve i motive - tu obavezu imaju i sve
kulturne, verske, obrazovne i akademske
institucije. U većini slučajeva, one tu
obavezu nikada nisu izvršile.

Nedugo po padu režima, u martu 2001.
godine, *Strategic Marketing* je sproveo
jednu anketu za potrebe Beogradskog
centra za ljudska prava. U tom trenutku,
njeni rezultati su privukli veliku pažnju
javnosti zbog interesantnih podataka
o javnoj percepciji određenih zločina
(većina ispitanika jeste čula za glavne
incidente, ali mnogi u njih nisu verova-
li) i pripisivanju krivice za njih (glavni
počinioci su u javnosti često percipirani
kao „branioci Srba“, uz izraženu tenden-
ciju svaljivanja celokupne krivice na
neke strane i udaljene aktere).

Međutim, ovim istraživanjem su dobijeni
još neki podaci, za koje je javnost bila
mного manje zainteresovana. Njihov
značaj, ispostaviće se, vremenom je samo
rastao. Naime, kada su bili upitani da li
sebe smatraju dovoljno informisanim o
ratu, ogromna većina ispitanika je od-
govorila odrično. Na pitanje da li smatra-
ju da su ljudi iz njihovog okruženja dobro
informisani, dobijeni su skoro identični

odgovori. Međutim, iskazani nedostatak informisanosti nije sprečavao ispitanike da imaju mišljenje ili da sumnjaju, opet većina njih, da će svoj stav promeniti ukoliko se pojave nove informacije. U neku ruku, ova priča počinje upravo tu: od javnosti koja ne zna, ne misli da drugi znaju, i ne želi da zna.

U ovom istraživanju postoji nešto još sugestivnije. Kada su upitani o izvorima iz kojih dobijaju informacije, ispitanici su uglavnom navodili dominantne srpske medije. Međutim, kada su potom upitani kojim izvorima veruju, većina njih je rekla da najmanje veruje upravo onim medijima koje najviše koristi. Za koje izvore su, onda, naveli da im veruju? Na vrhu tog spiska su priče njihovih rođaka i priče koje su ispričali svedoci. Drugim rečima, da bi ljudi napravili distancu od percepcija koje su formirane u periodu sukoba, potrebno je ohrabriti raspravu o događajima iz rata u okruženju koje podstiče razmenu iskustava i slušanje drugih. U tom procesu, koji je otvoren za sve, uliva poverenje i nikoga ne optužuje, mora učestvovati čitavo društvo.

Svi znamo da se to nikada nije desilo. Iz čitavog tog procesa koji je uključivao uslovljavanja od strane međunarodnih institucija, političare u potrazi za strategijama izbegavanja saradnje uz minimalan publicitet, i sporih sudskih procesa koje mediji često ne prate, a čije ishode i postupak javnost često ne može da razume, društvo i kultura su uglavnom bili isključeni. Kada je o njima uopšte i bila informisana, javnost je za aktivnosti u oblasti post-konfliktne pravde mogla da čuje samo iz pristrasnih, navijačkih medija, ili eventualno kroz neke *out-reach* programe koji su se uglavnom fokusirali na pravnike.

Tako je više od decenije sudskih procesa ostavilo ograničeni efekat. Činjenični zapis je proizveden samo za ograničeni broj predmeta koji su nekako dočekali suđenje, čime je zapravo izostavljen čitav niz ključnih činjenica. Pritom, javnosti su uglavnom ostale nepoznate činjenice koje jesu utvrđene. Tome je doprinela i tromost obrazovnog sistema, koji je u izvesnoj meri samo ojačao popularne percepcije iz devedesetih. U međuvremenu, kontroverzne sudske odluke iz protekle dve godine, koje su dovele do podela čak i u samom Tribunalu, samo su dodatno umanjile autoritet izrečenih presuda. Zato i nismo videli očekivani pomak u razvoju znanja i percepcija, i zbog toga je veoma teško predvideti dalji tok dijaloga i čitavog procesa pomirenja.

Zapravo, moglo bi se reći da su očekivanja da će mali, ili čak veliki broj pokrenutih sudskih procesa na kraju dovesti do sveobuhvatnog i otvorenog društvenog dijaloga oduvek bila nerealna, i da izostanak takvog efekta ničim ne treba da nas iznenađuje. Taj argument inače ima i jako istorijsko uporište. Ne samo da postoji nekolicina, ako uopšte i postoji, slučajeva transformacije društvene svesti u kratkom vremenskom periodu, već je i sama pomisao na transformaciju društvene svesti često i legitimno osporavana zbog primesa „socijalnog inženjeringa“ i totalitarizma. Drugim rečima, zašto bi neko težio „suočavanju s prošlašću“, i zašto je bitno ako se ono nije dogodilo?

Za to, verovatno, postoje dva glavna razloga: zbog demokratije i zbog Evrope.

Demokratija uključuje odgovornost državnih organa pred javnošću i zajedničku odgovornost čitave političke zajednice za razumevanje prošlosti

i donošenje odluka o budućnosti. Ti elementi ne mogu postojati u atmosferi u kojoj su neki – sadašnji ili bivši – zvaničnici zaštićeni od odgovornosti, i u kojoj nepotpuna svest o prošlosti sprečava razumevanje budućnosti. Petnaest godina od okončanja poslednjeg velikog sukoba, onog na Kosovu, još uvek se često mogu čuti primedbe da čitav region i dalje sve tumači kroz etničke sukobe i rat. Za to je delom odgovorna intelektualna lenjost spoljnih posmatrača, ali i političke i bezbednosne strukture koje nova saznanja i demokratske promene nikada nisu do-takle. Međutim, među-etnička solidarnost koja je demonstrirana tokom nedavnih poplava, pokazala je da društva jesu svesna svoje zajedničke odgovornosti. Sada je potrebno da im se u tome pridruže političari i kulturne institucije, a pravda je svakako suštinski deo tog procesa.

Na nivou Evrope, samo onaj region čija su društva i države u miru jedni sa drugima može da očekuje uključivanje u zajednički pravni i bezbednosni okvir koji nudi Evropska unija. Sa tim u vezi, aktuelna vlada Srbije je stekla značajan međunarodni kredibilitet rešavanjem nekih spornih pitanja sa vladom Kosova. Međutim, svi postignuti sporazumi istovremeno su samo dogovori političkih lidera, koji nikada nisu objašnjeni ili potvrđeni u javnosti. Oni zapravo samo pokazuju da su Srbija i Kosovo u stanju da se o nečemu dogovore, ali ne i da mogu da sklope mir. Glavne prepreke

tome su pre svega duboko usađen osećaj nepravde na obe strane, nedovoljno međusobno poznavanje i nedostatak kanala za otvorenu komunikaciju. U tom pogledu, proces utvrđivanja činjenica o sukobu u kom bi učestvovala obe strane je istovremeno najvažniji i jedini mogući korak u izgradnji trajnog mira među njima.

Imajući u vidu da je mnogo vremena izgubljeno i da mnogo toga nije urađeno, da li preostaje nešto što može da se uradi? Iz postojećih post-konflikt-nih iskustava smo već naučili da pravne inicijative same po sebi ne mogu da odgovore na potrebe društva za pravdom nakon perioda sukoba i nasilja. I dok mnogi smatraju da sve treba zaboraviti i krenuti napred, to, međutim, nije prava alternativa: potrebe i dalje postoje, a zaborav nikada i nije bio realna opcija.

Tamo gde su institucije propustile da preuzmu odgovornost, postoje ljudi iz svih društvenih oblasti koji zahtevaju pokretanje dijaloga, prikupljanje i razmenu znanja. Ključno je podržati ove inicijative i ljude koji ih pokreću. Između ostalog, to uključuje i inicijative poput Inicijative REKOM, kampanje koja teži da poveže žrtve, veterane i organizacije civilnog društva u cilju stvaranja pouzdanog i prihvaćenog činjeničnog zapisa o nedavnoj prošlosti, kako bi se omogućio dijalog i uvećali izgledi za pomirenje. Srbija i region mogu osigurati svoju evropsku budućnost samo na temeljima znanja i razumevanja.

[novosti]

Regionalno pomirenje visoko na EU agendi

U okviru posete Komesara za proširenje EU Štefana Filea početkom maja 2014. godine, organizovan je i sastanak predstavnika Evropske komisije sa nevladinim organizacijama u Srbiji. Među predstavnicima Evropske komisije bili su Mirjam Feran i Manuel Munteanu, koji su u Generalnom direktoratu Evropske unije za proširenje nadležni za pitanja koja se odnose na Srbiju.¹ Tema sastanka bilo je stanje u Srbiji i priprema godišnjeg izveštaja o napretku Srbije za 2014. godinu.

Imajući u vidu višegodišnje institucionalno zanemarivanje pitanja iz oblasti tranzicione pravde - kao što su procesuiranje odgovornih za počinjene ratne zločine, prava žrtava i reforma institucija - FHP je na sastanku izrazio boja-

1 Generalni direktorat za proširenje, Sektor C - Albanija, BiH, Srbija i Kosovo, C-2 Jedinica za Srbiju

zan da će se ovakav odnos institucija nastaviti i tokom predstojećeg procesa pregovora o pristupanju Srbije EU. Sa druge strane, FHP smatra da je upravo taj proces prilika da se u Srbiji ovim pitanjima konačno pristupi na odgovoran i sistematizovan način. Zbog toga je FHP pozvao Evropsku komisiju da održi ovo pitanje u središtu pažnje tokom pregovora o pristupanju i drugih paralelnih procesa, kao što je sprovođenje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju. Predstavnici Evropske komisije potvrdili su da je naslede ratnih sukoba visoko na evropskoj agendi u procesu proširenja i da će od institucija Republike Srbije tokom pregovora

insistirati na rešavanju pitanja iz te oblasti. Ovaj stav Evropske unije potvrđuje i izjava Štefana Filea nakon sastanka sa predsednikom Srbije Tomislavom Nikolićem, da su regionalna saradnja i pomirenje u regionu među prioritetima za Srbiju u procesu pregovora o pristupanju EU.²

Izveštaj o skringingu za poglavlja 23 i 24 u junu

Predstavnici Evropske komisije najavili su da će u junu biti objavljen

2 Internet portal Euractiv.rs, Vesti, „File: Ključan period za odnose Srbije i EU“, sajtu pristupljeno 28. maja 2014, <http://www.euractiv.rs/vesti/102-srbija-i-eu/7216-file.html>

Izveštaj o skriningu za poglavlja 23 i 24. Ovaj izveštaj sadrži nalaze sa prethodno održanih eksplanatornog i bilateralnog skrininga u ovim poglavljima, koji su analizirali usklađenost zakonodavnih rešenja Srbije u oblastima pravosuđa, osnovnih prava, pravde, slobode i bezbednosti sa pravnim tekovinama EU. Postupak je takav da nakon ovih skrining sastanaka Evropska unija objavljuje Izveštaj o skriningu, koji sadrži nalaze o usklađenosti i preporuke za dalje usklađivanje. Po objavljivanju Izveštaja, institucije koje su nadležne za ova poglavlja pripremaju akcione planove za ispunjavanje preporuka sadržanih u izveštaju. Oni sadrže pregled aktivnosti koje će biti preduzete kako bi se ispunile preporuke i u potpunosti uskladilo nacionalno zakonodavstvo sa zakonodavstvom EU, ali i vremenski i finansijski okvir za realizaciju ovih aktivnosti.

Usklađivanje sa propisima EU po hitnom postupku i bez uključivanja javnosti?

Oko 40 nevladinih organizacija zahtevalo

je povlačenje predloga izmena i dopuna pravosudnih zakona koji su po hitnom postupku, a bez javne rasprave i konsultacija stručne javnosti, ušli u skupštinsku proceduru. Otvoreno pismo sa zahtevom da se ovaj set predloga pravosudnih zakona po hitnom postupku povuku iz procedure upućeno je 25. maja Narodnoj skupštini Republike Srbije i drugim relevantnim državnim organima.

Vlada Republike Srbije usvojila je 8. maja predloge osam zakona³ i istog

³ Radi se o sledećim zakonima: Predlog zakona o izmenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupku, Predlog zakona o izmenama i dopunama Zakona o parničnom postupku, Predlog zakona o izmenama i dopunama Zakona o izvršenju i obezbeđenju, Predlog zakona o pravobranilaštvu, Predlog zakona o izvršenju krivičnih sankcija,

dana ih uputila Narodnoj skupštini na razmatranje po hitnom postupku. Budući da i domaći propisi i standardi EU nalažu transparentnost procesa usvajanja propisa i uključivanje javnosti, očekivalo se da će Ministarstvo pravde otvoriti javnu raspravu i na taj način u praksi potvrditi svoje načelno zalaganje za transparentnost i otvorenost u postupku donošenja zakona i drugih propisa. Naime, u skladu sa Poslovníkom o radu Vlade Republike Srbije⁴, „predlagač je

Predlog zakona o posredovanju pri rešavanju sporova, Predlog zakona o izmenama i dopunama Zakona o vanparničnom postupku i Predlog zakona o izvršenju vanzavodskih sankcija i mera.

⁴ Vlada Republike Srbije, „Poslovník Vlade“, *Službeni glasnik Republike Srbije* br. 61 od 18. jula 2006 – prečišćen tekst 30 od 2. aprila 2013, http://www.srbija.gov.rs/vesti/dokumenti_sekcija.php?id=2432

obavezan da u pripremi zakona kojim se bitno menja uređenje nekog pitanja ili uređuje pitanje koje posebno zanima javnost sprovede javnu raspravu“.

Što se pak evropskih standarda tiče, Kodeks dobre prakse za civilno učešće u procesu odlučivanja Saveta Evrope⁵

5 Council of Europe, "Code of Good Practice for Civil Participation in the Decision-Making Process", 2009, dostupan i na srpskom jeziku, http://www.coe.int/t/ngo/code_good_prac_en.asp

„definiše načela, smernice, alate i mehanizme za civilno učešće u procesima političkog odlučivanja“, a koji se „primenjuju na lokalnom, regionalnom i nacionalnom nivou“. Dokument nije obavezujućeg karaktera, ali Savet Evrope preporučuje njegovu upotrebu svojim članicama. Budući da je i ona članica Saveta Evrope, za očekivati je da Srbija poštuje i sprovodi doku-

[coe.int/t/ngo/code_good_prac_en.asp](http://www.coe.int/t/ngo/code_good_prac_en.asp)

mente koje ovo telo usvaja.

Na Drugoj sednici Prvog redovnog zasedanja u 2014. godini, Narodna skupština je ipak usvojila ovaj set pravosudnih zakona, i oni su objavljeni u *Službenom glasniku Republike Srbije* broj 55 od 23. maja 2014. godine. Zahtev nevladinih organizacija nije uvažen, niti je postupljeno po domaćoj regulativi i međunarodnim standardima koji regulišu način usvajanja propisa.

[★] Obrazovanje za pomirenje

Marijana Toma, zamenica izvršne direktorke, Fond za humanitarno pravo

Unameri da prevaziđe tešku i nasilnu prošlost obeleženu zločinima, svako društvo preduzima određene mere da bi pokrenulo i uspostavilo uspešan proces pomirenja: od formiranja državnih komisija za utvrđivanje činjenica o zločinima, krivičnog procesuiranja odgovornih, materijalnog i simboličkog obeštećenja za naneseu patnju žrtvama, do reformisanja određenih institucija i uspostavljanja vladavine prava radi pružanja garancija da se nasilje i zlodela koji su počinjeni u prošlosti neće ponoviti.

Iako uvođenje obrazovanja o zločinima iz prošlosti u procesu tranzicione

pravde retko predstavlja prioritet za tranziciona društva (jer su se mnoga

od njih suočavala sa važnijim/hitnijim problemima, poput procesuiranja odgovornih za najteže zločine i pravedne i adekvatne nadoknade za patnju koju su žrtve preživele), vremenom su potreba za izgradnjom dugotrajnog mira i trajnim rešavanjem sukoba iz prošlosti u većini post-ratnih društava uticali na promenu ovakvog shvatanja. Pogrešna interpretacija događaja iz prošlosti, poricanje žrtava i zloupotreba prošlosti radi odricanja odgovornosti predstavljaju samo neka od oružja u jednom od najznačajnijih procesa u post-ratnim društvima – borbi za vrednosti nove generacije.

Do početka 21. veka, u većini država koje su prolazile kroz slična iskustva, prevladavao je strah društva i samih obrazovnih institucija od uvođenja novih ili izmene dotadašnjih programa obrazovanja koji su obuhvatali činjenice o zločinima i zloupotrebama iz bliske prošlosti (pre svega u okviru nastave istorije), prvenstveno zbog proverljivosti navoda, nepostojanja vremenske distance, još uvek živih narativa o prošlosti koji su uticali na konflikt i bojazni od izbijanja novog ciklusa nasilja, pogotovo u podeljenim zajednicama. Međutim, u poslednje vreme se uloga obrazovanja o činjenicama iz bliske prošlosti sve češće prepoznaje kao jedan od preduslova za izgradnju mirne i sigurne demokratske budućnosti jednog društva nakon perioda nasilja, ali i kao jedan od najznačajnijih mehanizama za izgradnju stabilnog pomirenja između prethodno zaraćenih zajednica ili grupa koje jedna država treba da uspostavi.

Ipak, mali je broj primera post-ratnih država koje su ovom pitanju pristupile odgovorno i studiozno. Nemačka se decenijama borila sa načinom na koji će Holokaust biti prikazan u udžbenicima

istorije. Ni napori okupacionih vlasti koje su uvodile nove programe za nastavu istorije, ni pozivi probudene "druge generacije" nakon Drugog svetskog rata nisu u potpunosti urodili plodom. Tek se sa trećom post-ratnom generacijom, nakon jasnih poruka političke elite o odgovornosti Nemačke za strahote u ratu, otvorila mogućnost da Holokaust postane deo javne sfere, ali i obrazovnog sistema. U Južnoj Africi se nakon uvođenja demokratije nakon aparthejda razvila živa diskusija o tome da li u školama uopšte treba predavati o prošlosti ove zemlje, obeleženoj viševekovnim podelama po rasnoj liniji, te koliko bi to moglo biti produktivno za nove generacije u uslovima uspostavljanja mlade demokratije, bazirane na osnovama zajedništva, izgradnji *rainbow nation* i uzajamne tolerancije. Ipak, stav zagovornika ideje o uvođenju obrazovanja o najtraumatičnijem periodu istorije Južne Afrike je prevagnuo – učenje o zločinima i kršenjima ljudskih prava pre svega treba da spreči instrumentalizaciju i relativizaciju ovih zločina, ali i doprinese sprečavanju da se oni ponovo dese. Ipak, u najvećem broju post-ratnih država, čak i u onima gde je uvođenje ovakvih izmena ili novina u nastavu istorije bila preporuka državnih mehanizama tranzicione pravde poput komisija za istinu, ove značajne promene u sistemu obrazovanja nisu implementirane.

Budući da proces pomirenja u regionu i suočavanje sa nasleđem teške prošlosti predstavlja jedan od preduslova u evropskim integracijama Srbije, kako je istaknuto od strane EU, važno je razmotriti ulogu obrazovanja o zločinima počinjenim u bliskoj prošlosti u kontekstu evropskih integracija. Iako je svaka članica Evropske unije zadužena za obrazovni sistem u svojoj zemlji i ne

postoji zajednička evropska politika u pogledu uloge obrazovanja u društvima koja izlaze iz konflikta ili iz autoritarnog režima u demokratski, postoje određeni evropski standardi prilikom dizajniranja nastavnih programa kojih se pridržavaju članice Evropske unije i drugih evropskih institucija, poput Saveta Evrope. U Preporuci 15 i aneksu te preporuke iz 2001. godine, rukovođen stavom da bolje razumevanje evropske istorije XX veka može doprineti prevenciji konflikata i uspostavljanju pomirenja, Komitet ministara Saveta Evrope se posebno osvrnuo na ulogu nastave istorije u Evropi u XXI veku. Prema Preporukama Saveta Evrope, nastava istorije u demokratskoj Evropi XXI veka treba da bude "odlučujući faktor u pomirenju, razumevanju i poverenju" među narodima, ali i da bude "instrument za sprečavanje zločina protiv čovečnosti". Istovremeno, nastava istorije ne sme biti sredstvo ideoloških manipulacija, niti se sme koristiti za zagovaranje ideja netolerancije, ultra-nacionalizma, ksenofobije, rasizma i anti-semitizma. Pored toga, nastava istorije u školama ne može biti bazirana na "iskrivljavanju prošlosti za potrebe propagande", izrazito "nacionalističkoj verziji prošlosti", "zloupotrebi istorijskog zapisa", "negiranju istorijskih činjenica" ili "zanemarivanju istorijskih činjenica".

U post-ratnoj Srbiji, uvođenje novih i izmena postojećih programa obrazovanja radi učenja o nasilnoj bliskoj prošlosti ne predstavlja prioritet za državu. Naprotiv, sadržaj u udžbenicima istorije koji obrađuju period bliske prošlosti i ratova 1990tih, a koji su u upotrebi u školama u Srbiji od 2000. godine, veoma je problematičan i etnički pristrasan. Odgovornost i krivica za ratne zločine se po pravilu pripisuju suprotnoj strani, dok je primetno umanjivanje sops-

tvne uloge u počinjenim zločinima. Očigledna je selekcija činjenica o počinjenim zločinima, te prećutkivanje onih činjenica koje srpskoj verziji ratne prošlosti 1990tih ne idu u prilog, kao i iznošenje netačnosti koja ima za cilj da opravda politiku Srbije tokom ratova.

Ukoliko je Srbija iskrena u svojim evropskim stremljenjima i naporima da postane članica EU, neophodna je temeljna i sveobuhvatna rasprava o izmeni sadržaja udžbenika iz predmeta koji obrađuju blisku prošlost. Za Srbiju je od posebne važnosti da nove generacije na senzitivnan način suoči sa nasiljem iz 1990tih, radi uspostavljanja pomirenja sa susedima i izgradnje evropske budućnosti. Upravo obrazovanje o zločinima iz prošlosti potencijalno može odigrati važnu ulogu u demokratizaciji društva i ojačavanju demokratske kulture kroz negovanje kritičkog mišljenja, izgradnju tolerancije i razumevanja za drugog među novim generacijama - budućim zagovornicima evropskog puta Srbije i evropskih vrednosti. Uvođenje tema iz bliske prošlosti u nastavne programe obrazovnih institucija može pozitivno uticati da one ponovo zauzmu prvo mesto na kojem će se novim generacijama pružiti odgovori na pitanja o bliskoj prošlosti koja opterećuje društvo, i to na odgovoran i pedagoški adekvatan način, umesto da se ta prilika prepusti drugima koji tome često mogu pristupati nepedagoški i sa skrivenim namerama.

Na kraju, obrazovanje o bliskoj prošlosti utiče i na izmenu uloge mladih u procesu pomirenja i evropskih integracija. Umesto da budu na samom kraju ovih procesa kao pasivni posmatrači onih koji donose odluke, ili njihovi aktivni protivnici, zloupotrebljeni od strane nacionalističkih elita neprijateljski nas trojenih prema evropskoj budućnosti

Srbije, u ovom slučaju upravo mlade generacije postaju aktivni promoteri procesa pomirenja sa susedima i evropske budućnosti Srbije. U cilju izgradnje stabilnog evropskog puta Srbije, neophodno je pažljivije artikulirati glas koji

dopire iz učionica u Srbiji, istovremeno pokazujući bolje razumevanje iskustava, potreba, strahova i nadanja mladih generacija dok se pripremaju za evropsku budućnost u senci balkanske nasilne prošlosti.

[Sudenja za ratne zločine - pregled]

Predmet Lovas

Protiv Ljubana Devetaka i još 13 optuženih, vodi se ponovljeni postupak zbog ratnog zločina protiv civilnog stanovništva. Njima se optužnicom Tužilaštva za ratne zločine (TRZ) stavlja na teret da su kao pripadnici JNA, formacije "Dušan Silni" i lokalne vlasti, tokom oktobra i novembra meseca 1991. godine, u Lovasu (Republika Hrvatska) lišili života 41 civila hrvatske nacionalnosti.

U prethodnom periodu, razdvojeni postupak u odnosu na optuženog Ljubana Devetaka okončan je 12. maja 2014. godine odbacivanjem optužnice jer je zbog bolesti trajno nesposoban da prati tok krivičnog postupka. U odnosu na ostale optužene, pripremno ročište je odloženo, jer dvojica optuženih, zbog poplava, nisu bili u mogućnosti da pristupe sudu.

Predmet Beli Manastir

Protiv Zorana Vukšića, Slobodana Strigića i Branka Hrnjaka vodi se ponovljeni postupak zbog ratnog zločina protiv civilnog stanovništva. Njima se optužnicom TRZ stavlja na teret da su kao pripadnici SUP-a Beli Manastir, 17. oktobra 1991. godine, u okolini Belog Manastira (Hrvatska) učestvovali u ubistvu četiri civila hrvatske nacionalnosti.

Spomenik stradalim civilima u Lovasu

Odeljenje za ratne zločine Višeg suda u Beogradu

Zbog odsutnosti člana sudskog veća, suđenje koje je bilo zakazano za 13. maj nije se moglo održati, te je odloženo za 30. jun 2014. godine.

Predmet Bosanski Petrovac

Protiv Nedeljka Sovilja i Rajka Vekića vodi se ponovljeni postupak zbog ratnog zločina protiv civilnog stanovništva. Njima se optužnicom TRZ stavlja na teret da su kao pripadnici Vojske Republike Srpske, 21. decembra 1992. godine na lokalnom putu Jazbine – Bjelaj, opština Bosanski Petrovac, u šumi zvanj Osoje ubili jednog bošnjačkog civila.

Sudnica u Višem sudu u Beogradu

Glavni pretres u ponovljenom postupku, zakazan za 14. maj, nije

se mogao održati zbog odsutnosti jednog sudije.

Predmet Prizren

Viši sud u Beogradu oglasio je u junu 2013. godine Marka Kashnjetija, u ponovljenom postupku, krivim zbog ratnog zločina protiv civilnog stanovništva i osudio ga na kaznu zatvora u trajanju od dve godine. Sudsko veće ocenilo je da je Kashnjeti kriv što je 14. juna 1999. godine u Prizrenu, pridruživši se OVK, naoružan automatskom puškom, zaustavio vozilo u kojem su se nalazila dvojica civila srpske nacionalnosti, pretresao ih, oduzeo im lična dokumenta, jednog od civila udario kundakom puške u glavu i zatim ih vezane zatvorio u dvorište obližnje kuće. Nakon nekoliko sati, odveo ih je na periferiju Prizrena i naredio im da odu u Srbiju.

Apelacioni sud u Beogradu

Protiv ove presude žalbu je izjavio branilac optuženog pa je, odlučujući o žalbi, Apelacioni sud u Beogradu otvorio glavni pretres. Sednica zakazana za 19. maj nije održana jer sudu nije pristupio pozvani sudski veštak.

Fond za humanitarno pravo

Dečanska 12
11000 Beograd, Srbija

Tel: +381-11-3349-600
+381-11-3349-766
+381-63-210-536

e-mail: office@hlc-rdc.org
www.hlc-rdc.org

Društvene mreže:

 [@FHPHLC](https://twitter.com/FHPHLC) [#towardsJUSTICE](https://twitter.com/towardsJUSTICE)

 fond.za.humanitarno.pravo

 [presshlc](https://www.youtube.com/channel/UC...)

